

ОЛЬГА МУРОМЦЕВА ПРО ТРАДИЦІЇ ЗАПОЗИЧУВАННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ МОВІ

Статтю приурочено до ювілею – 85-річчя від дня народження українського мовознавця, професора Ольги Георгіївни Муромцевої. Здійснено опис наукових праць О. Муромцевої, присвячених питанню запозичення. Розглянуто важливі аспекти запозичування, простежені в працях ученої з опертям на традиції процесу адаптації іношомовної лексики в українській мові. Привернуто увагу до аналізованих дослідницею структурно-семантичних змін, що відбуваються в структурі значення запозиченої лексики та важливих в історії мови внутрішніх і зовнішніх аспектів мовних змін, які впливають на семантику слова.

Ключові слова: запозичення, іношомовна лексика, структурно-семантичні зміни, семантика, українська мова.

Cheremska O. Olha Muromtseva on Traditions of Word Borrowing in Modern Ukrainian Literary Language. *This article is dedicated to the jubilee – the 85th birth anniversary of the prominent Ukrainian linguist, professor Olha H. Muromtseva. Considering old linguistic discussions about the adoption of foreign language vocabulary, topic of the article is relevant. The purpose of this article is to consider different aspects of the issue of word borrowing, analysed in the works of O. Muromtseva, based on the traditions of foreign vocabulary adaptation in modern Ukrainian literary language. The task of the study is to examine and summarize the most important innovative vocabulary changes in modern Ukrainian literary language, identified by the researcher, that were caused by the influence of intra- and extralingual factors.*

The article analyses the scientific works of O. Muromtseva devoted to the problem of word borrowing, in particular inclusions and terms. Attention is drawn to the structural and semantic changes in the structure of the meaning of the borrowed lexemes, that were analysed by the researcher, as well as to the historically important internal and external aspects of linguistic changes that affect the semantics of the word. It was noted that the active process of word borrowing from English at the beginning of the 21st century has led to the appearance of a significant number of foreign lexemes in modern Ukrainian language, in particular in logic, psychology, philosophy, technology and economics. However, it should also be noted that active functioning of borrowed terms in scientific texts does not always contribute to the clarity of a statement.

Therefore, there is a need to solve the problem of preserving linguistic identity, to strengthen control over the process of including borrowed terms into lexicographic works, as well as to their establishment in the lexicon of Ukrainian scientific language.

In conclusion it is stated out that in the works of O. Muromtseva the process of word borrowing is characterized as an organic factor of enriching the lexicon of Ukrainian scientific language. The specificity of development of the semantic structure and the structure of the meaning of borrowed words is also highlighted, the word-forming potential of borrowed words and morphemes is analysed.

Key words: Kharkiv Linguistic school; Olha Muromtseva; lexical structure; word meaning, word formation process, word borrowing, foreign vocabulary, structural and semantic changes, semantics, Ukrainian language.

Вступ

Питання запозичування та функціонування запозичених одиниць (запозичених та іншомовних слів і термінів) завжди були в полі уваги українських мовознавців, зокрема представників Харківської філологічної школи. Дослідженню запозичень із європейських мов присвячені праці представників Харківської філологічної школи (В. Акуленко, Л. Булаховський, Ю. Шевельов). Науковці висловлюють різні думки щодо залучення іншомовної лексики, на цьому тлі тема запозичування залишається дискусійною.

Зокрема, дослідники В. Акуленко (1998), Л. Лисиченко (1977), О. Муромцева (1998, 1985a, 1985b, 1988a, 1988b), О. Муромцева, В. Скачкова, (1988, 2004), В. Сімонок (2000), І. Камінін, Л. Чурсіна (2018) вважають запозичення природним процесом збагачення мови, стверджуючи, що запозичені слова є органічним складником кожної сучасної розвиненої мови, а особливості функціонування запозиченої лексики віддзеркалюють суспільно-політичний і науково-технічний рівень розвитку соціуму, його мовну політику в ділянці комунікації, внутрішній і міжнародний статус національної мови. Мовознавці С. Єрмоленко (2007), Л. Масенко (2004), О. Муромцева, В. Муромцев (1988, 2006), А. Нелюба (2014), П. Селігей (2007, 2007a), О. Черемська, В. Сухенко (2020, 2021) висловлюють занепокоєння з приводу того, що надуживання іншомовних слів може порушувати стабільність і самобутність сучасної української мови. З огляду на зазначене тема запозичування та проблема збереження мовної ідентичності не втрачає актуальності й сьогодні.

Мета цієї розвідки – розглянути важливі аспекти питання запозичування, простежені в працях О. Муромцевої з опертям на традиції процесу адаптації іншомовної лексики в сучасній українській літературній мові; її завдання: 1) висвітлити проаналізовані

структурно-семантичні зміни, що відбуваються в структурі значення запозиченої лексеми; 2) дослідити й узагальнити виокремлені дослідницею найважливіші зміни в лексичній системі сучасної української мови в періоди суспільних зрушень, спричинені впливом інтра- та екстралінгвальних чинників.

Методи дослідження

Для досягнення поставленої мети й виконання окреслених завдань застосовано низку загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, зокрема: *описовий* метод (для загального аналізу й інтерпретації досліджуваних запозичень, іншомовних слів і термінологічних одиниць, уживаних у працях О. Г. Муромцевої); методи *систематизації й узагальнення* (для окреслення структурно-семантичних змін, що відбуваються в структурі значення запозиченої лексеми та важливих в історії мови внутрішніх і зовнішніх аспектів мовних змін, які впливають на семантику слова). Застосування вказаних методів уможливило виявити характерні тенденції формування лексичного складу сучасної української літературної мови.

Виклад основного матеріалу

Проблема запозичування посідає вагоме місце в науковому доробку О. Муромцевої. У роботах дослідниці всебічно схарактеризовано запозичення у сфері суспільно-політичної та термінологічної лексики, розглянуто стилістичні функції запозичень, проаналізовано іншомовні елементи як засіб словотворення. Представниця Харківської філологічної школи О. Муромцева утверджувала й розвивала потєбнянські традиції щодо дослідження лексичного складу та граматичної системи української літературної мови, фокусуючи увагу на лексико-семантичних і функціонально-стилістичних властивостях слова. Як відомо, О. Потебня підходив до вивчення слова не як до умовного знака, а як до живого організму, який нерозривно пов'язаний із процесом мислення і змінюється в процесі історичного розвитку суспільства. За О. Потебнею, значення слова – його частина, що безперервно змінюється у зв'язку з розширенням досвіду особи, певної групи осіб або суспільства, оскільки «дійсне життя будь-якого слова відбувається в мовленні» (Потебня, 1874: 4). У працях О. Муромцевої маємо змогу спостерігати це «дійсне життя слова» – надзвичайно ретельну, скрупульозну роботу над словом: історією його

походження, словотвірними властивостями, семантичними змінами, зумовленими цими властивостями. Значною мірою це стосується іншомовних слів та процесу їхньої адаптації. Цій проблемі присвячені як оригінальні дослідження з історії слова, так і численні статті, цікаві коментарі, наукові нотатки, окремі з яких написані в співавторстві з І. Муромцевим (Муромцева, & Муромцев, 1988, 1992, 2006).

Зауважмо, що в кожному окремому слові О. Муромцева виявляла й простежувала лексико-семантичні та функціонально-стилістичні зв'язки, за якими поставали причинно-наслідкові умови запозичування, філігранно розкриваючи лексико-семантичні зміни в структурі значення слова. Зразками вдумливого аналізу для нас є статті «З історії слова “письменник”» (1985а), «Нове в значенні слова “салон”» (1988а), у яких подано вичерпну характеристику слова з оперттям на історію походження та систему зв'язків. Дослідниця зазначає, що в історії мови важливими є як внутрішні, так і зовнішні аспекти мовних змін, які впливають на семантику слова: «періоди високої частоти вживання багатьох слів нерідко змінюються спадом, а то й занепадом, на зміну яким може приходити нова хвиля актуалізації вживання слова, але вже у новій якості порівняно з попередньою. Найчастіше це пов'язано з позамовними причинами, хоча сама зміна значення відбувається за внутрішніми мовними законами» (Муромцева, 1985а: 75). Як приклад цього процесу дослідниця демонструє слово *літерат* (запозичення з німецької через посередництво польської), зауважуючи, що пізніше поширюється форма *літератор*, яка вживалася паралельно до слова *письменник* у ранній західноукраїнській пресі. У цей же період набуває поширення і слово *белетрист*. Причину остаточної перемоги варіанта *письменник* у значенні ‘той, хто пише художні твори’ О. Муромцева вбачає в активізації словотвірного ряду із суфіксом -ик/-ник на позначення особи від основ відносних прикметників, що відбувалася в згаданий період. Що ж до слів *літератор*, *белетрист*, то вони не вийшли остаточно з ужитку, а пересунулися на його периферію, розмежувавши свої значення (Муромцева, 1985а: 78). У семантиці запозиченого з французької наприкінці ХІХ ст. слова *салон* дослідниця виявляє нові лексико-семантичні варіанти, поява яких зумовлена змінами в позамовній дійсності, як от: позначення внутрішньої частини будь-якого засобу для перевезення людей: автобуса, тролейбуса, літака тощо; позначення

міжнародних виставок не лише картин, а й інших предметів (міжнародний салон автомобілів, міжнародний салон авіації й космосу), зауважуючи, що ці значення не ввійшли до реєстрів українських словників (Муромцева, 1988: 49).

Серед суто лінгвістичних причин запозичень О. Муромцева виокремлює такі, як: 1) потреба в поповненні, а то й створенні певної лексико-семантичної групи, недостатньо представлені або відсутньої на певному етапі розвитку мови-реципієнта; 2) потреба в семантичному обмеженні питомого слова, усуненні його багатозначності; 3) вищий ступінь термінологічної визначеності запозичуваного слова, що склалася в мові-джерелі, порівняно з наявним питомим відповідником (Муромцева, 1985b: 60).

У дослідженнях О. Муромцевої схарактеризовано різні аспекти процесу запозичування, який загалом постає як один із продуктивних шляхів поповнення лексичного складу сучасної української літературної мови (Муромцева, 1980). Для найменування запозичених лексичних одиниць дослідниця використовує терміни: запозичені слова, іншомовні слова, іншомовні вкраплення, чужомовні слова (чужослова), чужорідні елементи, інтернаціоналізми. За спостереженням дослідниці, починаючи із кінця XIX ст., іншомовні слова, особливо на позначення важливих суспільно-політичних, культурних понять, входили в українську мову цілими словотворчими гніздами, що вело до виділення службових морфем іншомовного походження типу -філ, -фоб, -ман, псевдо-, склад яких розширювався, створюючи основу для творення складних слів. Серед найбільш продуктивних – суфікси -ізм- (-изм-, -їзм-) (Муромцева, 1985c: 83), -іст- (-ист-, -їст-; -аці(й), (-аці, -ція, -енція) (Муромцева, 1985c: 85). У висновковій частині відображено тенденції, що впливали на зміну лексичного складу досліджуваної доби: «в пошевченківський період розвитку української літературної мови внаслідок засвоєння запозиченої лексики розширилися словотворчі засоби української літературної мови, які вичленувалися із запозичених слів. Це викликало зміни як у структурі запозичених слів, так і в словотворчій системі української мови: поповнення засобів вираження окремих лексико-семантичних груп (назви особи, абстрактних понять, дій) і виникнення нових лексико-семантичних груп, оформлених іншомовними суфіксами та кореневими елементами. Факти сполучення іншомовних

морфем з українськими основами свідчать про остаточну адаптацію цих елементів. У процесі ж їхнього функціонування із синонімічними українськими словотворчими засобами відбувалася семантична диференціація і закріплення їх за певними сферами вживання, зокрема публіцистичним на науковим стилями» (Муромцева, 1985с: 88).

Як уже було наголошено, цей період характеризується інтенсивним поповненням лексичного фонду запозиченою лексикою. За спостереженнями дослідниці, джерелами її надходження були здебільшого французька, німецька, англійська, а також слов'янські мови сусідніх держав. Головними посередниками запозичень із західноєвропейських мов на сході України була російська мова, а на західноукраїнських територіях – польська, німецька, мадярська мови (Муромцева 1985b: 141). Процес освоєння запозичених лексем відбувався в несприятливих умовах, що викликало різного типу варіантність, яка в межах вищезазначеного періоду не була усунута. О. Муромцева зауважує також, що слова з європейських мов через посередництво російської засвоювалися у великому обсязі й значно активніше, ніж власне російські лексеми, що пов'язано із загальним процесом інтернаціоналізації лексичного складу багатьох мов (Муромцева, 1985b: 59).

Наприкінці 80-х – у 90-х рр. ХХ ст., як зазначає дослідниця, ситуація кардинально змінилася. Українська мова пережила процеси, що привели до змін на всіх її рівнях. З одного боку, відбулося «переміщення на периферію словникового складу української літературної мови значної кількості слів на позначення старої суспільно-політичної та економічної системи», з іншого, – «відновлення вживання тих слів, що були тенденційно вилучені з української мови та віднесені на периферію словникового складу з позначками застаріле, діалектне, книжне» (Муромцева, 2013: 65–66). Характерними, на думку О. Г. Муромцевої, стають «хвилі словотвірної активності» з іншомовними морфемами: у другій половині 80-х років – із частинкою *спец-* (*спецконтингент, спецпотреби, спеццех*); у 90-х рр. – із морфемою *пост-* (*пострадянський, посттоталітарний, посткомунізм*); активне використання іншомовних морфем у сполученні з українськими коренями й навпаки (*мінізація, біржовий, біржовик, валютник*); інтенсивне запозичування слів з англійської, які з огляду на відкритість Української держави поповнили галузі інформатики (*процесор,*

файл), економіки (менеджмент, супермаркет), суспільно-політичного життя (рейтинг, спікер), побуту (скотч, бургер) тощо. Тоді як запозичення з французької та німецької мов мали поодинокий характер (Муромцева, 2013: 67–68). Що ж до асиміляції зазначених груп англізмів, вони, на переконання дослідниці, залишаються «варваризмами, тобто слабко або зовсім не освоєними українською мовою» (Муромцева, 2013: 69), що потребує їх додаткового тлумачення.

У статтях Ольги Георгіївни, уміщених в УМЕ (Муромцева, 2004а), здійснено періодизацію українсько-німецьких мовних контактів, простежено хронологію запозичень із європейських мов, відзначено різні ступені їхньої адаптації: англіцизми (англізми) переважно усвідомлюються мовцями як чужорідні елементи і зберігають ознаки свого походження: фонетичні (джер, імідж, менеджер), словотвірні (смокінг, маркетинг), семантичні (яструби ‘політики, прихильники жорсткого агресивного курсу в різних країнах’) (Муромцева, 2004а: 26), а германізми здебільшого вже втратили ознаки свого походження (дратва, лантух, рада, стельмах та ін.), і лише «частина усвідомлюється мовцями як чужорід. елемент. Такі германізми зберігають типові фонетичні (штуцер, шпиталь, лейтмотив, зумпф, купферштейн) і словотвірні (ландшафт, мітельшпіль, плексиглас, штрейкбрехер) риси нім. мови» (Муромцева, 2004б: 95). За спостереженнями дослідниць, у сучасній українській мові налічується близько 1000 тис. німецькомовних лексем (сюди не входить термінологія спеціальних наук чи галузей виробництва) повністю освоєних українською мовою (Муромцева, & Скачкова 2004: 743).

Чужомовні слова проникають передусім у склад спеціальної лексики й термінології. Тому не випадкова увага до цієї групи запозичень в працях професорів О. Г. Муромцевої та І. В. Муромцева, написаних у співавторстві. Учені висловлюють стурбованість станом сучасної наукової мови, зауважуючи, що у фаховому мовленні виявляється безліч нових термінів, доволі часто некорисних і непотрібних (Муромцева, & Муромцев, 2006).

Праці професорів О. Муромцевої та І. Муромцева з історії українського мовознавства також виразно позначені їхніми зацікавленнями в галузі термінології й термінотворення, і зокрема запозичень у цій сфері. У статті «Шляхи творення української термінології в концепції і практиці М. П. Драгоманова» науковці ґрунтовно розглядають

засади термінологічної концепції М. П. Драгоманова, наголошуючи на його ставленні до питання про межі використання іншомовних слів в українській термінології. Дискусійність цієї теми як наприкінці XIX століття, так і сьогодні визначає актуальність звернення професорів до наукового досвіду мовознавців минулого століття. Такі ж риси притаманні праці «Роль І. Огієнка у становленні й розвитку української загальнонаукової та лінгвістичної термінології» та «Роль В. Гнатюка у формуванні терміносистеми української фольклористики та етнографії», у яких автори аналізують концептуальні положення та практику використання загальнонаукової лексики власне українського походження та іншомовних термінів.

У статті «Дещо про традиції й сучасну лінгвістичну термінологію (полемічні нотатки)» (Муромцева, & Муромцев, 2006), поштовхом до написання якої слугував виступ на викладах, присвячених 170-й річниці від дня народження О. Потебні, увагу привернуто до актуальної проблеми сьогодення – перенасичення окремих наукових робіт з лінгвістики іншомовними термінами. Автори статті привертають увагу мовознавців, особливо молодих дослідників, до термінографічних праць із різних галузей науки, мистецтва й техніки, що «доводять наявність національної науки» та задовольняють потреби в міжнаціональному спілкуванні. Здійснюючи огляд української лексикографії в діяхронії, науковці зауважують, що в Україні багата практика укладання перекладних словників, які містять науково-термінологічну лексику, започаткована в XVI – XVII ст., активно розвивалася в подальші періоди, особливо в XIX – на початку XX ст., і завершилася своєрідним термінологічним вибухом у середині XX ст. Зазначено, що варто в термінологічній справі брати до уваги класичні вимоги до терміна й термінотворення (І. Огієнка), що полягали в оперті на рідномовну основу з обережним запровадженням термінів-кальок і запозичень. Однак окремі словники-рекордсмени (Словник О. Ахманової) засвідчують ухил в англо-американський бік. Проте наявність термінів-англізмів логіки, психології, філософії, техніки, економіки, діловодства (*когнітивний, квантор, маркер, облігаторний, пареміологія, референт, номен, телеологічний* тощо), що активно функціонують у мовознавчих текстах, не сприяють ясності висловлювання. У дослідників цілком виправдано виникає запитання, «чому замість описовий – дескриптивний; замість *ідея, поняття* – концепт; замість

мовлення, а то й *текст* – дискурс; замість *обов'язковий* – облігаторний тощо» (Муромцева, & Муромцев, 2006: 59). Щоб уникати подібного нагромадження іншомовної лексики, мовознавці рекомендують частіше звертатися до традицій терміновживання в працях О. Потебні та Ю. Шевельова, які органічно поєднували вживання чужомовних лексем із питомими національними. Наприклад, у О. Потебні, зауважують дослідники, переважає рідномовна лексика (згущення думки, внутрішня форма слова), а також різного типу “тлумачення” до чужослів: присудок (атрибут), порівняння (асоціація) (Муромцева, & Муромцев, 2006: 60).

Співзвучні думки висловлює П. Селігей, виявляючи тенденції сучасної доби, спричинені надмірним або недоречним впливом іншомовних слів у галузевому спілкуванні: 1) перенасичення тексту малозрозумілими й зайвими терміноодинацями; 2) невиправдане залучення термінів з інших наук; 3) вигадкування нових назв для явищ і понять, що вже мають узвичаєні терміни (Селігей, 2007: 48). Тож розбудовуючи терміносистеми різних галузей знань, варто зважати на співвідношення національного та інтернаціонального в галузевих лексичних підсистемах, збереження національної самобутності в процесі формування фахових субмов.

Висновки

Отже, у працях О. Муромцевої наголошено, що періоди суспільних зрушень характеризуються інтенсивним поповненням лексичного фонду запозиченою лексикою: з кінця XIX ст. і до 30-х рр. XX ст.; середина XX ст. (термінологічний вибух); кінець 80-х – у 90-х рр. XX ст.; початок XXI ст. Зазначено, що в перші два періоди лексичний склад української літературної мови найбільш активно поповнювали іншомовні слова на позначення важливих суспільно-політичних і культурних понять; в останній (сучасний) період переважають запозичення слів з англійської мови в галузях інформатики, економіки, побуту тощо, які не адаптовані мовною системою та усвідомлюються мовцями як чужорідні елементи. Поповнення лексичного складу іншомовним лексемами відбувалося як прямим шляхом, так і за посередництва російської чи польської мов.

Запозичування схарактеризовано, з одного боку, як органічний процес збагачення лексичного складу української мови: виявлено

причини запозичувань, висвітлено особливості розвитку семантичної структури й структури значення запозичених слів; здійснено аналіз словотвірного потенціалу запозичених основ та службових морфем іншомовного походження. З іншого боку, щодо термінологічної справи рекомендовано брати до уваги класичні вимоги до терміна й термінотворення, уникати неконтрольованого запровадження термінів-кальок і запозичень. Зазначені рекомендації О. Муромцевої варто враховувати й сьогодні, коли відбувається англомовний тиск на українську термінологію і залишається тенденція до калькування термінів за зразком російської мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акуленко, В. В. (1998). Українська мова в європейському контексті. *Мовознавство*, 2–3, 91–97.
2. Єрмоленко, С. (2007). *Мова і українознавчий світогляд*. Київ: НДІУ.
3. Каминін, І. М., & Чурсіна, Л. В. (2018). Асиміляція англо- та франкомовних запозичень на семантичному та словотвірному рівнях у сучасній українській літературній мові. *Лінгвістичні дослідження*, 47, 157–164.
4. Лисиченко, Л. А. (1977). *Лексикологія сучасної української мови. Семантична структура слова*. Харків: Вища шк.
5. Масенко, Л. (2004). *Мова і суспільство: постколоніальний вимір*. Київ: КМ «Академія».
6. Муромцева, О. Г. (1988а). Нове в значенні слова “салон”. *Культура слова*, 34, 47–49.
7. Муромцева, О. Г. (1985а). З історії слова “письменник”. *Культура слова*, 29, 75–78.
8. Муромцева, О. Г. (2013). Тенденції розвитку словникового складу української літературної мови (кінець 80-х – 90-ті рр.). *Життєсвіт Учителя і Друга. Збірник матеріалів III Муромцевських читань на пошану доктора філол. наук, проф. Муромцевої О. Г. (с. 63–71)*. Харків: Монограф.
9. Муромцева, О. Г. (1980). Запозичення у сфері суспільно-політичної української термінології. *Науково-технічний прогрес і проблеми термінології. Тези доп. респ. наук. конф. (с. 131–132)*. Київ: Наук. думка.
10. Муромцева, О. Г. (1985b). *Розвиток лексики української літературної мови у другій половині XIX – на початку XX ст.* Харків: Вища шк.
11. Муромцева, О. Г. (1985с). Іншомовні елементи як засіб словотворення в українській літературній мові другої половини XIX – початку XX ст. *Українське мовознавство*, 13, 83–89.
12. Муромцева, О. Г., & Муромцев, І. В. (1988). Іншомовні слова в лінгвістичній концепції і мовленнєвій практиці Б. Д. Грінченка. *Борис Грінченко. Тези доп. респ. науково-практ. конф., присв. 125-річчю від дня народж. (с. 116–118)*. Ворошиловград: б. в.
13. Муромцева, О. Г., & Скачкова, В. В. (1988). Функції германізмів у творах О. Гончара воєнної тематики. *Літературний процес і творча індивідуальність письменника. Тези доп. (с. 165–166)*. Дніпропетровськ: б. в.
14. Муромцева, О. Г., & Скачкова, В. В. (2004). Українсько-німецькі мовні контакти *Українська мова: Енциклопедія (с. 742–743)*. Київ: Українська енцикл. ім. М. П. Бажана.
15. Муромцева, О. Г. (1988b). Іншомовні вкраплення в українській літературній мові другої половини XIX – початку XX ст. *Лінгвістичні дослідження*, 7–14.
16. Муромцева, О. Г. (1992). Погляди І. Огієнка на запозичені слова. *Іван Огієнко. Незабутні імена української науки. Тези доп. всеукр. наук. конф. (с. 126–127)*. Львів: б. в.
17. Муромцева, О. Г., & Муромцев, І. В. (1992). Шляхи творення української термінології в концепції і практиці М. П. Драгоманова.

В Українська мова: історія і стилі (с. 44–51). Харків: Основа. 18. **Муромцева, О. Г.** (1998). Про деякі активні процеси в словниковому складі української літературної мови кінця 80–90 рр. XX ст. *Українська мова: з минулого в майбутнє* (с. 115–116). Київ: Ін-т укр. мови НАН України. 19. **Муромцева, О. Г.** (2004a). Англіцизм. В *Українська мова: Енциклопедія* (с. 26). Київ: Вид-во «Українська енцикл.» ім. М. П. Бажана. 20. **Муромцева, О. Г.** (2004b). Германізм. В *Українська мова: Енциклопедія* (с. 95). Київ: Вид-во «Українська енцикл.» ім. М. П. Бажана. 21. **Муромцева, О. Г.**, & Муромцев, І. В. (2006). Дещо про традиції й сучасну лінгвістичну термінологію (полемічні нотатки). *Філологія*, 1, 54–65. 22. **Нелюба, А.** (2014). *Явища економії в словотвірній номінації української мови (системний вимір)*. Харків: Вид-во ХНУ. 23. **Потебня, А. А.** (1874). *Изъ записокъ по русской грамматикѣ*. (Т. 1: Введение). Воронеж. 24. **Селігей, П. О.** (2007). Сучасне терміноворення: симптоми та синдроми. *Мовознавство*, 3, 8–62. 25. **Селігей, П. О.** (2007a). Що нам робити із запозиченнями. *Українська мова*, 3, 3–32. 26. **Сімонок, В. П.** (2000). Семантико-функціональний аналіз іношомовної лексики в сучасній українській мовній картині світу. Харків: Основа. 27. **Черемська, О.**, & Сухенко, В. (2021). Інноваційна лексика в добу політичних трансформацій: збагачення чи втрата ідентичності. *Publishing House «Baltija Publishing»*, 237–252. 28. **Черемська, О.**, & Сухенко, В. (2020). Екологія мови – екологія душі: до питання про роль неозапозичень в українській мові. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 28 (4), 68–74.

REFERENCE

1. **Akulenko, V. V.** (1998). *Ukrainska mova v yevropeiskomu konteksti*. [Ukrainian language in the European context]. *Movoznavstvo – Linguistics*, 2–3, 91–97 [in Ukrainian].
2. **Yermolenko, S.** (2007). *Mova i ukrainoznavchyi svitohliad* [Language and Ukrainian studies worldview]. Kyiv: NDIU [in Ukrainian].
3. **Kamynin, I. M.**, & Chursina, L. V. (2018). Asymiliatsiia anhlo- ta frankomovnykh zapozychen na semantychnomu ta slovotvirnomu rivniakh u suchasni ukraini literaturni movi [Assimilation of English and French loanwords at the semantic and word-forming levels in the modern Ukrainian literary language]. *Linhvistychni doslidzhennia – Linguistic studies*, 47, 157–164 [in Ukrainian].
4. **Lysychenko, L. A.** (1977). *Leksykologhiia suchasnoi ukrainskoi movy. Semantychna struktura slova* [Lexicology of modern Ukrainian language. Semantic structure of the word]. Kharkiv: Vyshcha shk. [in Ukrainian].
5. **Masenko, L.** (2004). *Mova i suspilstvo: postkolonialnyi vymir* [Language and society: Postcolonial dimension]. Kyiv: KM «Akademia» [in Ukrainian].
6. **Muromtseva, O. H.** (1988a). Nove v znachenni slova “salon” [New in the meaning of the word “salon”]. *Kultura slova – Word culture*, 34, 47–49 [in Ukrainian].
7. **Muromtseva, O. H.** (1985a). Z istorii slova “pysmennyk” [From the history of the word “writer”]. *Kultura slova – Word culture*, 29, 75–78 [in Ukrainian].
8. **Muromtseva, O. H.** (2013). Tendentsii rozvytku slovnykovoho skladu ukrainskoi literaturnoi movy (kinets 80-kh – 90-ti rr.) [Trends in development of the vocabulary of Ukrainian literary language (late 1980s – 1990s)]. *Zhyttiesvit Uchytelia i Druha. Zbirnyk materialiv III Muromtsevskykh chytan na poshanu doktora filol. nauk, prof. Muromtsevoi O. H. – The life of a Teacher and a Friend. Collection of materials of III Muromtsev readings in honor of Doctor of Philological Sciences, Professor Muromtseva O. G.* (pp. 63–71). Kharkiv: Monohraf [in Ukrainian].
9. **Muromtseva, O. H.** (1980). Zapozychennia u sferi suspilno-politychnoi ukrainskoi terminologii [Word borrowing in the sphere of socio-political Ukrainian terminology].

Naukovo-tekhnichnyi prohres I problemy terminolohii: Tezy dop. resp. nauk. konf. – Scientific and technical progress and problems of terminology. Abstracts of reports of the republican scientific conference (pp. 131–132). Kyiv: Nauk. dumka [in Ukrainian]. 10. **Muromtseva, O. H.** (1985b). *Rozvytyk leksyky ukrainskoi literaturnoi movy u druhii polovyni XIX – na pochatku XX st. [Development of the vocabulary of Ukrainian literary language in the second half of XIXth – at the beginning of XXth century]*. Kharkiv: Vyshcha shk. [in Ukrainian]. 11. **Muromtseva, O. H.** (1985c). *Inshomovni elementy yak zasib slovotvorennia v ukrainskii literaturnii movi druhoi polovyni XIX – pochatku XX st. [Foreign language elements as a mean of word formation in Ukrainian literary language in the second half of XIXth – at the beginning of XXth century]*. *Ukrainske movoznavstvo – Ukrainian linguistics*, 13, 83–89 [in Ukrainian]. 12. **Muromtseva, O. H.**, & Muromtsev, I. V. (1988). *Inshomovni slova v linhvistychnii kontseptsii i movlennievii praktytsi B. D. Hrinchenka [Foreign words in the linguistic concept and speech practice of B. D. Grinchenko]*. *Borys Hrinchenko. Tezy dop. resp. naukovoprakt. konf., prysv. 125-richchiu vid dnia narodzh. – Boris Grinchenko. Abstracts of reports of the republican scientific and practical conference dedicated to the 125th anniversary of the birth* (pp. 116–118). Voroshylovhrad: b. v. [in Ukrainian]. 13. **Muromtseva, O. H.**, & Skachkova, V. V. (1988). *Funktsii hermanizmiv u tvorakh O. Honchara voiennoi tematyky [Functions of Germanisms in the works of O. Honchar on military topics]*. *Literaturnyi protses i tvorchia indyvidualnist pysmennyka: Tezy dop. – The literary process and the writer's creative individuality. Abstracts of reports* (pp. 165–166). Dnipropetrovsk: b. v. [in Ukrainian]. 14. **Muromtseva, O. H.**, & Skachkova, V. V. (2004). *Ukrainsko-nimetski movni kontakty [Ukrainian-German language contacts]*. In *Ukrainska mova: Entsyklopediia – Ukrainian language: Encyclopedia* (pp. 742–743). Kyiv: Ukrainska entsykl. im. M. P. Bazhana [in Ukrainian]. 15. **Muromtseva, O. H.** (1988b). *Inshomovni vkraplennia v ukrainskii literaturnii movi druhoi polovyni XIX – pochatku XX st. [Foreign language inclusions in Ukrainian literary language of the second half of XIXth – early XXth century]*. *Linhvistychni doslidzhennia – Linguistic studies*, 7–14 [in Ukrainian]. 16. **Muromtseva, O. H.** (1992). *Pohliady I. Ohienka na zapozycheni slova [Views of I. Ohienko on borrowed words]*. *Ivan Ohienko. Nezabutni imena ukrainskoi nauky: Tezy dop. vseukr. nauk. konf. – Ivan Ohienko. Unforgettable names of Ukrainian science. Abstracts of reports of the All-Ukrainian scientific conference* (pp. 126–127). Lviv: b. v. [in Ukrainian]. 17. **Muromtseva, O. H.**, & Muromtsev, I. V. (1992). *Shliakhy tvorennia ukrainskoi terminolohii v kontseptsii i praktytsi M. P. Drahomanova [Ways of creation of Ukrainian terminology in the concept and practice of M. P. Drahomanov]*. In *Ukrainska mova: istoriia i styli – Ukrainian language: history and styles* (pp. 44–51). Kharkiv: Osnova [in Ukrainian]. 18. **Muromtseva, O. H.** (1998). *Pro deiaktyvni protsesy v slovnykovomu skladi ukrainskoi literaturnoi movy kintsia 80–90 rr. XX st. [About some active processes in the vocabulary of Ukrainian literary language at the end of 1980s–90s of the XXth century]*. *Ukrainska mova: z mynuloho v maibutnie – Ukrainian language: from the past to the future* (pp. 115–116). Kyiv: In-t ukr. movy NAN Ukrainy [in Ukrainian]. 19. **Muromtseva, O. H.** (2004a). *Anhlitsyzm [Borrowed English words]*. In *Ukrainska mova: Entsyklopediia – Ukrainian language: Encyclopedia* (p. 26). Kyiv: Vyd-vo «Ukrainska entsykl.» im. M. P. Bazhana [in Ukrainian]. 20. **Muromtseva, O. H.** (2004b). *Hermanizm. [Borrowed German words]*. In *Ukrainska mova: Entsyklopediia – Ukrainian language: Encyclopedia* (p. 95). Kyiv: Vyd-vo «Ukrainska entsykl.» im. M. P. Bazhana [in Ukrainian]. 21. **Muromtseva, O. H.**, & Muromtsev, I. V. (2006). *Deshcho pro tradytsii y suchasnij linhvistychnij terminolohii (polemichni notatky) [Something about traditions*

in modern linguistic terminology (polemical notes)]. *Filolohiia – Philology*, 1, 54–65 [in Ukrainian]. 22. **Neliuba, A.** (2014). *Yavyshcha ekonomii v slovotvirnii nominatsii ukrain-skoï movy (systemnyi vymir) [Phenomena of economy in the word-forming nomination of the Ukrainian language (system dimension)]*. Kharkiv: Vyd-vo KhNU [in Ukrainian]. 23. **Po-tebnia, A. A.** (1874). *Iz zapysok po russkoi hrammatyke. (Vol. 1: Vvedenye). [From notes on Russian grammar. (Vol. 1: Introduction)]*. Voronezh [in Russian]. 24. **Selihei, P. O.** (2007). Suchasne terminotvorennia: symptomy ta syndromy [Modern term creation: symptoms and syndromes]. *Movoznavstvo –Linguistics*, 3, 48–62 [in Ukrainian]. 25. **Selihei, P. O.** (2007a). Shcho nam robyty iz zapozychenniamy [What do we need to do with word borrowings]. *Ukrainska mova – Ukrainian language*, 3, 3–32 [in Ukrainian]. 26. **Simonok, V. P.** (2000). *Semantyko-funktsionalnyi analiz inshomovnoi leksyky v suchasniï ukrainskii movnii kartyni svitu [Semantic-functional analysis of foreign vocabulary in the current Ukrainian language picture of the world]*. Kharkiv: Osnova [in Ukrainian]. 27. **Cheremsksa, O., & Sukhenko, V.** (2021). Innovatsiina leksyka v dobu politychnykh transformatsii: zbahachennia chy vtrata identychnosti [Innovative Vocabulary in the Dobe of Political Transformations: Enhancing the Loss of Identity]. *Publishing House «Baltija Publishing»*, 237–252 [in Ukrainian]. 28. **Cheremsksa, O., & Sukhenko, V.** (2020). Ekolohiia movy – ekolohiia dushi: do pytan-nia pro rol neozapozychen v ukrainskii movi [Ecology of the Language – ecology of the Soul: to the question of role of word borrowings in Ukrainian language]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Current issues of humanitarian sciences*, 28 (4), 68–74 [in Ukrainian].

Черемська Ольга Степанівна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри українознавства і мовної підготовки іноземних громадян, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця; просп. Науки, 9-А, м. Харків, 61166, Україна.

Tel.: +38-097-685-61-19

E-mail: olha.cheremsksa@hneu.net

<https://orcid.org/0000-0002-3360-8421>

Cheremsksa Olha Stepanivna – Doctor of Philological Sciences, Full Professor, Head of the Department of Ukrainian Studies and Language Training of Foreign Citizens, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics; 9-A Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine.

Надійшла до редакції 12 березня 2023 року

CITATION

ДСТУ 8302:2015: Черемська О. С. Ольга Муромцева про традиції запозичування в сучасній українській літературній мові. *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. пр. Харк. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди / гол. ред. О. В. Халіман. Харків, 2023. Вип. 58. С. 94–106. DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2023.58.07>*

АРА: Черемська, О. С. (2023). Ольга Муромцева про традиції запозичування в сучасній українській літературній мові. *Лінгвістичні дослідження*, 58, 94–106. DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2023.58.07>